

KENTLER VE RUHLAR

İnci Dođaner

“This, ladies and gentlemen is a bad way to live.”

“BAYLAR, BAYANLAR; BU KÖTÜ BİR YAŞAMAK.”

İngiliz şair Percy Bysshe Shelley’in bu dizesini, Türkçe’ye, ancak, şiirin kural bozuculuğu sayesinde anlamını koruyarak çevirebiliyorum. Doğru dilbilgisiyle çevirip, “bu kötü bir yaşama yolu” desem, “yaşamak” yüklemine taşıdığı, öznenin etkin olma durumu kayboluyor. Kanımca bu, zihnin kültürel işleyiş biçimine ilişkin bir gösterge oluşturuyor. Dil, yaşamı algılama ve ona katılma biçimini de gösteriyor.

Üstelik, yaşama, diyelim, Türkçe değil İngilizce katıldık; ne yazık ki “baylar ve bayanlar, bu kötü bir yaşamak!”

Peki, bunun kentlerle ve ruhlarla ne alakası mı var? Alaka kel değil. Kentlerle ruhlar ve kötü yaşamalar arasında en azından iki açıdan bağlantı var: Bir, BU KENTLERDE yaşama biçimi açısından; iki, kentlerde, kırlarda, dünyada ve evrende YAŞAMA BİÇİMİ açısından. Olası üst düzey farkındalık sınırları altında; bir yerin içindeyken sadece içinde, dışındayken sadece dışında yaşayıp; her yerde hem içinde hem dışında olma gizilgüçlerini; zihnin üçüncü göz ve üçüncü kulağını kullanmadan yaşamak KÖTÜ.

Bir görüş: Bu kentler ruh sağlığımızı tehdit ediyor. Bu trafik, bu çirkin beton, bu plastik, bu tüketim, bu yabancılaşma, bu arabesk! Kent başka türlü oluşturulsaydı (kim tarafından?) ruhlarımız iyi olurdu. Bir başka görüş: Kentlerin böyle oluşu var olan ruhun bir işaretidir. Ruh bozuk olduğu için kent bozuktur. Üçüncü görüş: Nedensellik açısından bu, bir başka tavuk-yumurta çıkmazıdır.

Kentin, kent olmayandan ayrımı ne? New York ya da İstanbul, büyük kent, karşı kutupların mekansal yakınlığını sergiliyor. Harlem ve Broadway; gecekondu ve saray; dindar ve esrarkeş; piza ve lahmacun vb. (Reklamlar: Camel macerası/ Tansaş ramazan paketi indirimi) Karşıtlıklar ve farklılıklar içiçe.

Bizim/ bizim olmayan kentlerin farkı ise bize özgü bazı özellikleri vurgulayarak ele alınabilir. Kendi geçmişinin kıyımı, kendine ait olmayana aşırı merak. Derme çatmalık. Üç dört yılda bir yıkılıp yenilenen kaldırım taşları. Doğulu ve Akdenizli yakınlık; güneşin girmesini önleyen dar sokaklar; yakın akraba apartmanları, yani üst katta kaynana orta katta büyük ođul en alt katta en küçük gelin! İzmir hangi toplumdaki hangi topluma geçište? Ya New York? Ya Tahran?

Ruhbilimcilerin bazıları şuna inanır: Belirtileri ortaya çıkaran örüntüler, geçmişte, çok uzak geçmişte oluşmuş olsa da, bugün, şimdi burada yineleme eğilimleriyle işaret verir. Siz belirtilere kızgın, belirtisiz bir örüntüyü belki yeniden, belki ilk kez, yapılandırmaya çalışır, çalışır, çalışırsınız. Parça eksiktir. Yap boz tamamlanamaz. Görmediğiniz parça cebinizde kalmıştır. Sakladığınız o parça aslında canınızı en çok sıkan, sizi şekli şemaliyle en çok rahatsız edendir; unutmuşsunuzdur. Parçaları karıştırır karıştırır, bulamazsınız. Biri ya da bir şey onu anımsatmalıdır.

Yap boz oyununda o parçayı neden oraya koymak gerektiği düşünülmez, sadece eksik parçayı diğerlerine uyup uymadığına bakarak şekil tamamlanır.

Gelin biz kendi kent(d)imize bakalım; bir aynaya bakar gibi yakından, bir aynanın içinden bakar gibi uzaktan...

Yap boz'un bazı parçalarını tanıyormuşçasına; eksik parçayı nereye bizim koyduğumuzu düşümlerde görür ve onu bulur gibi bakalım.

İşte İzmir: Palmiye, martı, körfez, günbatımı, pasaport vapuru, izmirin güzel kızı, delikanlı, tüccar, gecekonducu, fuar, saat kulesi, vs. vs. vs....

İzmir'deki palmiye: Uzundu boyum, arkamdaki yeni nesil apartman öncesinde. Şimdi yetişemem artık dokuzuncu kata. Tek tek tanırdım onları, insanları, ama artık seçemiyorum; çünkü kimse gözleriyle bakmıyor şimdi bana. Karşılaşma zamanlarımızı poşetler ve alışveriş torbaları çaldı. Geçenlerde bir İzmirli tam dibime torbasından yapma bir gül düşürdü; güldüm. Bu insanları anlamakta zorluk çekiyorum. Ben sadece dikey dururken yaşıyorum. Onlar hem dikey hem yatay durabiliyorlar. Üstelik yatayken daha gevşek ve rahat oluyorlar. Ama nedense hep dikey olmayı o kadar seviyorlar ki sahte bir yükseklik yaratarak kendilerini aldatıyor ve mutlu gibi oluyorlar. Galiba birbirlerini ve bizleri geçiyor sanmakla ilgili bir takıntıları var. Büyüklük yanılması!

Martı: Açım. Besinim balığın ve candostum balıkçının nesli burada tükeniyor.

Körfez: Işıklar çoğaldı. Çok memnunum. Rengim koyulaştı, yaşlandım ve çirkinleştim, memnun değilim. Ceninken suyun içinde yaşayıp da suya bu kadar kötü davranan bir başka canlı türü bilmiyorum. Sanırım analarının ağzına etmeyi gerçekten seviyorlar. Peki benim suçum ne?

Pasaport vapuru: Ne çok insan vardı beni o kahvelerden izleyen. Kitap okurdu üniversite derslerinden kaçan kızlar. Boğucu derslerden dünyaya kaçarlardı. Kaçak kitaplar, ders kitaplarından zengin, öğreticiydi. Geceyarısı şiir okurdu tiyatrocular. Şimdi daha temiz ama daha yoksul ruhum. İsterdim ki hem temiz hem zengin ruhlu olsa Pasaport kahvesi. Zamansız kaybetmiş gibiyim babamı; vedalaşamadan. Çok üzgünüm, her gün daha da unutuyorum onu. Onu unuturken unutmış gibi oluyorum kendimi. Ben de eskisem de yok edilsem... Yerime gelen nasılsa bilmeyecek o eskiyi.

Günbatımı: En çok dünyadan geçmeyi seviyorum. Heyecan verici... Beni adeta taparak izliyorlar dünyalılar; hele İzmir'liler. O bakış, erime ve eritmenin, içimde kaybolmaları. Akdenizi çok seviyorum.

Kız: Annem ben dışarda olunca üzülme, babam kızmasa. Bilseler ki artık kendimi koruyarak mutlu olacağım. Martıyla sohbet edeceğim; körfezde mavileşeceğim; günbatımında kızillaşacağım; bulutta uçacağım; Dünyadan neden korkuyorlar anlayamıyorum. Neden olar gibi mutsuz olmamı istiyorlar? Hem mutlu olmak hem sorumluluklarını bilmek mümkün oysa.

Delikanlı: Aylardır iş bulamıyorum! Güya gencim. Şimdiden 70 yaşındayım sanki. Bolluğun ikiz kardeşi kıtlığım sanki ben.

Zengin tüccar: Beni kim anladı ki onları anlayayım. Benim gibi akıllarını kullansaydılar ya. Körfez kokmasa, trafik olmasa cenneteyim. Bir de şu çocuklarım benim gibi olsa, karım dırdır etmese. Aslında yalnız mıyım?

Ev kadını: Kendimi anlamıyorum. Saçma olduğunu bildiğim halde kocam eve girerken elbiselerini çıkartıp havalandırmak zorunda hissediyorum -değmediğini bildiğim halde fare pisliği bulaştığına eminim-. Eskiden beni dinlemiyordu; ellerimin kloraktan nasıl harap olduğunu görünce 10 yıl sonra da olsa şimdi eve girerken beni düşünüp baştan aşağı soyunuyor. Dört yıldır her hafta gittiğim psikoterapistimle de kavga etmeye başladım. O bunun bir ilerleme olduğunu söylüyor. Anlamıyorum. Evim tertemiz; ruhum hep suçlu.

Evet; bu böyle devam eder...

Bir ruh sağlığı uzmanım bu basit oyunu niye İYİ bir yaşamak yöntemi olarak sunduğunu merak edenleriniz çıkacaktır. Bu basit oyunun özü şu: Ötekinin yerine geçip onun gibi duyumsama, onun gibi düşünme. Evet bu oyun gerçekten basit; ama hiç kolay değil. Çünkü, yap boz'un eksik parçası bilin ki cebinizde unuttuğunuz, rahatsız olup çakmadan sakladığımız parçadır. Dışardaki düşmanınız, yani, öteki, size eksik parçayı hatırlatır durur.

Ve Einstein'ın dediği gibi, "HAYAL GÜCÜ, BİLGİDEN DAHA ÖNEMLİDİR."